

Respons

Usbekistan: Uigurenes situasjon i Usbekistan

Problemstilling/spørsmål:

- Generelt om uigurene i Usbekistan
- Reaksjoner mot uigurer som etnisk minoritet
- Utleveringer til Kina som følge av samarbeid i Shanghai Cooperation Organisation

Generelt om uigurene i Usbekistan

Uigurene er en muslimsk, tyrkisk-språklig befolkningsgruppe (ca. 8 millioner) som hovedsakelig er bosatt i det autonome området Xinjiang, tidligere også kalt Turkestan, i det nordvestlige hjørnet av Kina (Xinjiang Uighur Autonomous Region, XUAR). Mange bor også utenfor Xinjiangs grenser i Kina eller i andre sentralasiatiske republikker.

Den uigursk politiske bevegelsen East Turkestan Islamic Movement er forbudt i de tidligere sovjetrepublikkene i Sentral-Asia. Bevegelsen kjemper for at uigurenes historiske hjemland skal være under uigurens herredømme og ikke under folkerepublikken Kina. East Turkestan Islamic Movement står på USAs terrorliste.

Det er vanskelig å fastslå hvor mange uigurer som er bosatt i de tidligere sovjetrepublikkene i Sentral-Asia, men mest sannsynlig dreier det seg om ca. 300 000. Kilder angir svært ulike tall på hvor mange uigurer som er bosatt i Usbekistan. Ifølge Wikipedia (2013) var 35 762 uigurer bosatt i Usbekistan i 1989.¹ Uigurene utgjorde 0,8 % av den totale befolkningen i Usbekistan, som er på ca. 27 millioner. Uigurske intellektuelle (som sitert i Refugee Review Tribunal Australia 2009) anslår at det bor ca. 200 000 uigurer i Usbekistan. Ifølge en uigursk professor i Usbekistan (som sitert i Refugee Review Tribunal Australia 2009) er antallet ca. 500 000. Majoriteten av uigurene bor i store byer, mange bor i Tasjkent og Andisjan (Refugee Review Tribunal Australia 2009).

¹ Landinfo har ikke funnet mer oppdaterte tall. På oversikter over befolkningssammensetningen i Usbekistan gjøres det rede for de største minoritetene i landet som er russere, tadsjikere og tatater. Etniske uigurer kommer inn under kategorien "andre". "Andre" utgjør til sammen 2,5 % av befolkningen. Det verserer imidlertid ulike tall på uigurbefolkningen i Usbekistan.

Reaksjoner mot uigurer som etnisk minoritet

Det foreligger mye informasjon om menneskerettighetssituasjonen i Usbekistan, og om hvordan ulike grupper utsettes for overvåking, trakassering og også vilkårlige domfellelser. Uigurene har imidlertid ikke vært fremhevet som en gruppe som grunnet sin etnisitet alene er mer utsatt enn andre. Uigurene som gruppe har heller ikke vært nevnt i Landinfos samtaler med ulike kilder der spørsmålet om utsatte grupper og brudd på menneskerettigheter har vært tema.² Landinfo er imidlertid kjent med at usbekiske myndigheter slår ned på så å si enhver type av politisk/religiøs aktivitet som kan oppfattes som regimekritisk. Enhver aktivitet fra uigurene som kan oppfattes som politisk, vil dermed også kunne påkalle myndighetenes oppmerksomhet og føre til at personer holdes under oppsyn.

Ifølge uigurske intellektuelle i Usbekistan, som ønsker å være anonyme (som sitert Refugee Review Tribunal Australia 2009), får ikke uigurer delta på konferanser i andre land som omhandler uigurenes situasjon. Ifølge de samme kildene betrakter usbekiske myndigheter enhver aktivitet som samler uigurene som gruppe, som skadelig for usbekiske nasjonale interesser. Det er ifølge uigurske intellektuelle ingen politisk eller sosial organisasjon som fremmer uigurenes interesser i Usbekistan. Det finnes dog et uigursk kultursenter i Usbekistan. Refugee Review Tribunal Australia viser videre til samarbeidet med Kina gjennom Shanghai Cooperation Organisation (SCO) i kampen mot terrorisme. Ved at Usbekistan støtter Kina i deres motarbeidelse og kamp mot løsrivelse av Xinjiang, forventer Usbekistan hjelp fra Kina i sin kamp mot ytterliggående islam og bekjempelse av ytterliggående muslimske grupper.

Utleveringer til Kina som følge av samarbeidet i Shanghai Cooperation Organisation (SCO)

Den regionale sikkerhets- og samarbeidsorganisasjonen Shanghai Cooperation Organisation (SCO) ble etablert i 2001 med inkluderingen av Usbekistan i det som inntil da hadde vært Shanghai Five (Kina, Russland, Kasakhstan, Kirgisistan og Tadsjikistan), et multilateralt forum for løsning av grensetvister i regionen. Samtidig med etableringen av SCO opprettet statene "The Shanghai Convention on Combating Terrorism, Separatism and Extremism" som fastslår at partene i SCO skal samarbeide i kampen mot terrorisme, separatisme og ekstremisme.

Ifølge organisasjonen Human Rights in China (HRIC 2011, s. 281), som har gjort en omfattende studie av SCO og dens innflytelse i regionen, er SCO-medlemsstatene forpliktet til å behandle handlinger av typen terrorisme, ekstremisme og separatisme på sine territorier som utleveringsgrunnlag og begrunnelse for avslag på asylsøknader. Dette er i henhold til artikkel 2 i Shanghai-konvensjonen som fastslår at partene skal samarbeide om forebygging, identifisering og undertrykkelse av ovennevnte handlinger (HRIC 2011, s. 133).

HRIC ser det som problematisk at de tre begrepene i artikkel 1(1), altså terrorisme, separatisme og ekstremisme, er "of equal weight and criminality" i SCO-rammeverket. Det er også uklart hvorvidt medlemsstatene må spesifisere hvilken av de tre handlingene det dreier seg om når de benytter seg av samarbeid gjennom SCO (HRIC 2011, s. 43).

² Landinfo besøkte Osj i Kirgisistan i 2007 og 2008 og Almaty og Shymkent i Kasakhstan i 2010. Formålet med reisene var først og fremst å få informasjon om menneskerettighetssituasjonen i Usbekistan. Pga. problemer med å få visum har ikke Landinfo kunnet besøke Usbekistan.

Et annet problem er ifølge FNs tidligere spesialrapportør for antiterrorisme og menneskerettigheter, Martin Scheinin, at SCO innebærer ”betingelsesløse utleveringer” mellom medlemsstatene, noe som bryter med den internasjonale bestemmelsen om non-refoulement og beskyttelse mot tortur eller annen inhuman behandling (TLHRC 2011 s. 6-7).

Disse faktorene kan gjøre det mulig for Kina å begjære utlevert også personer som de ikke har konkrete mistanker om at faktisk har begått en relevant straffbar handling. Amnesty (2008) skriver eksempelvis at “Kinas naboer ser ut til å ha sluttet seg til Kinas definisjon av “separatisme” som inkluderer fredelige opposisjonelle handlinger” (Landinfos oversettelse).

Ifølge en artikkel i Asia Times (Seytoff 2007) har økt militært og økonomisk samarbeid mellom Kina og nabolandene ført til press fra Kina for å få Kasakhstan, Kirgisistan og Usbekistan til å deportere politiske, uigurske aktivister og flyktninger tilbake til Kina. Artikkelen viser til en uigur fra Kina, som var blitt kanadisk statsborger etter opphold i Canada, som ble utlevert fra Usbekistan til Kina i 2006. Mannen besøkte ektefellens slektninger i Usbekistan og mens han oppholdt seg der ble han sendt til Kina på bakgrunn av anklager om terrorisme. Det ble ikke tatt hensyn til at han hadde kanadisk statsborgerskap. Ifølge Amnesty (2006) ble mannen etter pågripelsen holdt i forvaring i Usbekistan før sikkerhetstjenesten tok ham med til et ukjent sted og senere sendte ham til Kina. Ifølge Human Rights Watch (2011) har flere av Kinas naboland i løpet av de siste årene returnert uigurer til Kina. Human Rights Watch viser blant annet til Kasakhstan som returnerte uiguren Ershiden Israel til Kina 30. mai 2011. Ifølge Steve Swerdlow fra Human Rights Watch har det ikke blitt dokumentert tvungen retur av etniske uigurer til Kina fra Usbekistan i løpet av de siste årene (e-post, mai 2013).

Utlendingsforvaltningens fagenhet for landinformasjon (Landinfo) skal som faglig uavhengig enhet innhente og analysere informasjon om samfunnsforhold og menneskerettigheter i land som Utlendingsdirektoratet (UDI), Utlendingsnemnda (UNE) og Justis- og beredskapsdepartementet til enhver tid har behov for kunnskap om for å kunne løse sine oppgaver. Landinfos responser og temanotater er basert på opplysninger fra både offentlige og ikke-offentlige kilder. Opplysningene er innsamlet og behandlet i henhold til kildekritiske standarder. Kilder som av ulike grunner ikke ønsker å bli offentliggjort, er ikke nevnt ved navn.

En respons er et svar på konkrete spørsmål og problemstillinger som saksbehandlere i utlendingsforvaltningen har stilt Landinfo. Responser er ikke ment å være utfyllende redegjørelser for et tema eller et spørsmål, og kildegrunnlaget vil ikke nødvendigvis være like bredt som i våre temanotater. Responser er utarbeidet innenfor begrensede tidsrammer og vil i liten grad inneholde bakgrunnsinformasjon.

Opplysningene som blir lagt fram i responsene, kan ikke tas til inntekt for et bestemt syn på hva praksis bør være i utlendingsforvaltningens behandling av søknader. Landinfos responser er heller ikke uttrykk for norske myndigheters syn på de forhold og land som responsene omhandler.

Referanser

Skriftlige kilder

- Amnesty International (2006, 4. juli). *Document - China/Uzbekistan: Further information on Fear of torture or ill-treatment/Forcible return/Fear of death penalty: Husein Dzhelel (known as Huseyin Celil)*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra

Respons Usbekistan: Uigurenes situasjon i Usbekistan

<http://www.amnesty.org/en/library/asset/ASA17/037/2006/en/5d871b0e-d415-11dd-8743-d305bea2b2c7/asa170372006en.html> [lastet ned 10. mai 2013]

- Amnesty International (2008, november). *Kazakhstan. Summary of Concerns on Torture and Ill-treatment. Briefing for the United Nations Committee against Torture*. London: Amnesty International. Tilgjengelig fra <http://www.amnesty.org/en/library/asset/EUR57/001/2008/en/1b06381e-8bd5-11dd-8e5e-43ea85d15a69/eur570012008en.html> [lastet ned 10. mai 2013]
- Human Rights Watch (2011, 2. september). *China: Account for Forcibly Returned Uighurs*. New York: Human Rights Watch. Tilgjengelig fra <http://www.hrw.org/news/2011/09/02/china-account-forcibly-returned-uighurs> [lastet ned 10. mai 2013]
- HRIC, dvs. Human Rights in China (2011, mars). *Counter-Terrorism and Human Rights: The Impact of the Shanghai Cooperation Organization*. New York: Human Rights in China. Tilgjengelig fra <http://www.hrichina.org/research-and-publications/reports/sco> [lastet ned 10. mai 2013]
- Refugee Review Tribunal Australia (2009, 27. november). *Uzbekistan – Uighurs – Discrimination – Forcible return to China – Separatist movements*. Sydney: Refugee Review Tribunal. Tilgjengelig via ECOI http://www.ecoi.net/file_upload/2016_1298901616_uzb35765.pdf [lastet ned 22. mai 2013]
- Seytoff, A. (2007, 16. august). SCO exercise 'aimed at suppressing Uighurs'. *Asia Times*. Tilgjengelig fra <http://www.atimes.com/atimes/China/IH16Ad06.html> [lastet ned 22. mai 2013]
- TLHRC, dvs. Tom Lantos Human Rights Commission (2011, 15. april). *Hearing. Human Rights In The North Caucasus*. Washington, DC: House of Representatives. Tilgjengelig fra http://tlhrc.house.gov/docs/transcripts/2011_04_15_North_Caucasus/Transcript.pdf [lastet ned 15. mai 2013]
- Wikipedia. *Demographics of Uzbekistan* (sist endret 4. mars 2013). Tilgjengelig fra http://en.wikipedia.org/wiki/Demographics_of_Uzbekistan [lastet ned 10. mai 2013]

Muntlig kilde

- Steve Swerdlow Human Rights Watch. E-post 15. mai 2013.

© Landinfo 2012

Materialet i denne publikasjonen er omfattet av åndsverklovens bestemmelser. Uten særskilt avtale med Landinfo er enhver eksemplarfremstilling og tilgjengeliggjøring bare tillatt i den utstrekning det er hjemlet i lov.